

BÖLÜM 41

I-MARDİN: ÇOK PARTİLİ DÖNEM

1-Türkiye Cumhuriyeti’nde Yeni Bir Dönem: IX. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi

Türkiye Cumhuriyeti, 1950 seçimleriyle birlikte çok partili hayata geçiş yaptı ve bu durum, ülkenin siyasi tarihinde bir dönüm noktası oldu. 14 Mayıs 1950’de yapılan genel seçimler sonucunda Demokrat Parti (DP) tek başına hükümet kurma çoğunluğunu elde etti. Bu tarihi değişimin ardından, 22 Mayıs 1950’de yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinde İsmet İnönü’nün yerine **Celâl Bayar** cumhurbaşkanlığı görevine getirildi.

Cumhurbaşkanı Celâl Bayar, hükümeti kurma görevini İstanbul Milletvekili **Adnan Menderes’e** verdi. TBMM’de 2 Haziran 1950’de yapılan güven oylamasına katılan 282 milletvekilinin tamamı kabul oyu kullandı. 192 milletvekili ise oylamaya katılmadı. Adnan Menderes, günün şartlarına göre yeni bir kabine kurmak amacıyla daha sonra istifa edecekti.

2-Mardin’in TBMM’deki Temsiliyeti (IX. Dönem)

1950 seçimleriyle oluşan **TBMM IX. Dönemi’nde** Mardin’i temsil eden milletvekilleri, çok partili siyasi yaşamın getirdiği çeşitliliği de yansıtıyordu.

Demokrat Parti listelerinden Mardin Milletvekilleri:

1. **Abdurrahman BAYAR**
2. **Abdülkadir KALAV**
3. **Cevdet ÖZTÜRK**
4. **Kemal TÜRKOĞLU**

Cumhuriyet Halk Partisi listelerinden Mardin Milletvekilleri:

1. Mehmet Kâmil BORAN

2. Ali Rıza ERTEN

3. Aziz URAS

3-Adnan Menderes Hükümetleri

Bu dönemde Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetimini üstlenen Adnan Menderes liderliğindeki hükümetler şunlardır:

1. 19. I. Menderes Hükümeti (22 Mayıs 1950 - 9 Mart 1951): 14 Mayıs 1950 genel seçimlerinin ardından Demokrat Parti'nin tek başına iktidara gelmesiyle kurulan bu hükümet, Türkiye'nin ilk çok partili hükümeti olma özelliğini taşıyordu. Adnan Menderes, cumhurbaşkanı Celâl Bayar tarafından görevlendirildi ve 2 Haziran 1950'de Meclis'ten güvenoyu aldı. Menderes, günün şartlarına uygun yeni bir kabine kurmak amacıyla görevinden istifa etti.

2. 20. II. Menderes Hükümeti (9 Mart 1951 - 17 Mayıs 1954): Cumhurbaşkanı Celâl Bayar tarafından yeniden hükümeti kurma görevi verilen Adnan Menderes'in kurduğu bu ikinci kabine, 2 Nisan 1951'de Meclis'ten güvenoyu aldı. Güven oylamasına katılan 396 milletvekilinden 346'sı kabul, 50'si ret oyu kullandı. Bu hükümet, 1954'te yapılan genel seçimler nedeniyle görevini tamamladı.

4-Mardin'de Yerel Yönetim: Belediye Başkanı Beşir Günay

Çok partili hayatın getirdiği değişimler yerel yönetimlerde de hissediliyordu. **1952-1953 yıllarında Mardin Belediye Başkanlığı görevini Beşir Günay (Kore) üstlendi.**

Beşir Günay, Mardin'in yetiştirdiği müstesna şahsiyetlerden biriydi. **Kore Savaşı'nda 6. Bölük Komutanlığı** yapmış ve aynı zamanda **Kıbrıs Barış Harekâtı'na da katılmış** önemli bir komutandı. Askeri kimliğinin yanı sıra yerel yönetimdeki liderliğiyle de Mardin tarihinde yerini almıştır.

Beşir Günay
1952-1954 Mardin Valisi

Yıllar	Adı Soyadı	Resmi
1952-1954	Cahit BETİL	

5-Türkiye Cumhuriyeti X. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Hükümetleri

1950’de başlayan çok partili hayatın ardından, 1954 genel seçimleriyle oluşan **TBMM X. Dönemi** de Demokrat Parti’nin (DP) büyük bir üstünlüğüyle şekillendi. Bu dönemde Mardin’i temsil eden tüm milletvekilleri de Demokrat Parti saflarından seçildi.

TBMM X. Dönem (1954) Mardin Milletvekilleri:

1. İbrahim Ethem AYBAR

2. Abdurrahman BAYAR

3. Bahaettin ERDEM

4. Abdülkadir KALAV

5. Cevdet ÖZTÜRK

6. Halim ŞATANA

6-Adnan Menderes Hükümetleri'nin Devamı

Bu dönemde de Adnan Menderes liderliğindeki hükümetler Türkiye Cumhuriyeti'nin yönetiminde kaldı:

1. 21. III. Menderes Hükümeti (17 Mayıs 1954 - 9 Aralık 1955): 1954 genel seçimlerinin ardından hükümeti kurma görevi Cumhurbaşkanı Celâl Bayar tarafından yine İstanbul Milletvekili **Adnan Menderes'e** verildi. TBMM'de 26 Mayıs 1954'te yapılan güven oylamasına katılan 520 milletvekilinin 491'i kabul, 27'si ret oyu kullandı; 17 milletvekili ise oylamaya katılmadı. Ancak, Menderes, Demokrat Parti grubundaki reform isteklerinden kaynaklanan huzursuzluk nedeniyle bu dönemde istifa etmek durumunda kaldı.

2. 22. IV. Menderes Hükümeti (9 Aralık 1955 - 25 Kasım 1957): Bir önceki hükümetin istifasının ardından, Cumhurbaşkanı Celâl Bayar hükümeti kurma görevini tekrar İstanbul Milletvekili **Adnan Menderes'e** verdi. 16 Aralık 1955'te yapılan güven oylamasında hükümet, 389 milletvekilinin desteğini alarak göreve başladı. Bu hükümet, 1957'de yapılacak olan genel seçimler nedeniyle görev süresini tamamladı.

1954 -1959 Arası Mardin Valileri

Yıllar	Adı Soyadı	Resmi
1954-1955	M.Muhsin GÖKKAYA	
1955-1956	Kamuran CUHRUK	
1956-1958	İlhami ERTEM	
1958-1959	Avni ÇİRAZ	

Mardin 1953-1954 Belediye Başkanı İbrahim Ethem Aybar Dönemi

İbrahim **Ethem Aybar** (d. ... Umûmî Kâtipliği, Diyarbakır Borsa Umûmî Kâtipliği, **Mardin Belediye Başkanlığı**, TBMM X. Dönem **Mardin** Milletvekilliği yapmıştır.

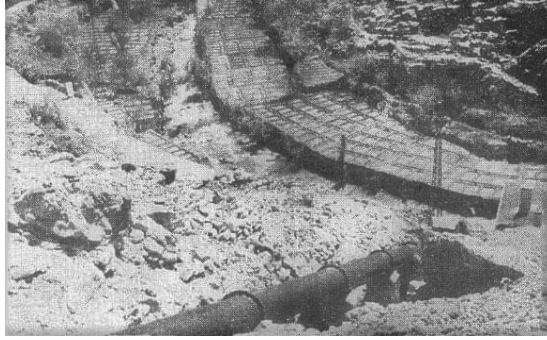

Mardin 1955-1957 Belediye Başkanı Beşir Günay ikinci dönemi. Beşir Günay Mardin'in yetiştirdiği müstesna şahsiyetlerden biridir. KORE 6 ncı Bölük Komutanlığı yapmış aynı zamanda Kıbrıs Barış harekâtında katılmış önemli bir komutandır.

Beşir Günay

Bu dönemde Beşir Günay başkanın 1953 yılında başlattığı ve Mardin'in birinci öncelikli su ihtiyacını Gurs köyünden getirme çalışmasının sonuçlandığı bir dönem olmuştur.

Cumhurbaşkanı Celal Bayar Mardin 1 Cadde su şebekesi inşaatını denetlemesi.

1957 yılında Cumhurbaşkanı Celal Bayar Mardin Süryani cemaatine yapılan ziyaret

çıkışı.⁵¹

51 Cumhurbaşkanı Celal Bayar (Ortada) (Solda) İlhami Ertem Mardin Süryani Manastır'nda Resim Anadolu Ajansı-BYEGM(1,1,1957

7-Türkiye Cumhuriyeti XI. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi

1957 genel seçimleriyle birlikte oluşan **TBMM XI. Dönemi**, Demokrat Parti (DP) iktidarının son parlamento dönemi oldu. Bu seçimlerde bir önceki dönemden farklı olarak, Mardin’i temsil eden tüm milletvekilleri **Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)** listelerinden seçildi. Bu durum, Mardin özelinde siyasi dengelerde önemli bir değişime işaret ediyordu.

TBMM XI. Dönem (1957) Mardin Milletvekilleri:

- 1. Mehmet Ali ARIKAN**
- 2. Mehmet Kâmil BORAN**
- 3. Abdülvahap DİZDAROĞLU**
- 4. Şevket DURSUN**
- 5. Halim KERMOĞLU**
- 6. Hasan Reşit TANKUT**
- 7. Selim TELLİAĞAOĞLU**
- 8. Aziz URAS**

8-9-V. Menderes Hükümeti ve İktidarın Sonu

23. V. Menderes Hükümeti (25 Kasım 1957 - 27 Mayıs 1960), Adnan Menderes liderliğindeki son hükümet oldu. Cumhurbaşkanı Celâl Bayar tarafından hükümeti kurma görevi verilen İstanbul Milletvekili Adnan Menderes, 610 üyeli TBMM’de 4 Aralık 1957’de yapılan güven oylamasında 536 milletvekilinin katılımıyla 403 kabul ve 133 ret oyu olarak güvenoyu kazandı.

Ancak Demokrat Parti iktidarı, giderek artan siyasi gerilimler ve toplumsal kutuplaşmanın ardından **27 Mayıs 1960’ta gerçekleşen askeri müdahaleyle** sona erdi.

9-Demokrat Parti Dönemi Tartışmaları ve Uygulamalar

Demokrat Parti iktidarı süresince, özellikle Cumhuriyet’in kuruluş ilkeleri ve inkılap yasalarıyla ilgili bazı uygulamalar eleştirilere neden oldu. Cumhuriyet

Halk Partisi’nden ayrılarak Demokrat Parti’yi kurmuş olan şahsiyetlerin, cumhuriyetin meriyette olan ve anayasa güvencesindeki bazı yasaları çiğnediği iddia edildi.

Bu yasalar arasında özellikle şunlar öne çıkıyordu:

1. **26 Kasım 1934 tarihli ve 2590 sayılı “Efendi, Bey, Paşa gibi lakap ve unvanların kaldırıldığına dair kanun”:** Bu kanunla ağa, hacı, hafız, hoca, molla, efendi, hazret, hanım gibi unvanların kullanılması yasaklanmıştı. Eleştirilere göre, DP iktidarı oy kaygısıyla zorunlu iskânı kaldırmış ve bu unvanların kullanılmasına göz yummuştur.
2. **3 Aralık 1934 tarihli ve 2596 sayılı “Bazı Kisvelerin Giyilemeyeceğine Dair Kanun”:** Din ve mezheple ilgili giysilerin kullanımını yasaklayan bu kanun, din adamlarının mabetler dışında dini elbise giyemeyeceklerini de belirtiyordu.
3. **30 Kasım 1925 tarihli ve 677 sayılı “Tekke ve Zaviyelerle Türbelerin Seddine ve Türbedarlıklar ile bir takım Unvanların Men ve İlgasına Dair Kanun”:** Vakıf ve özel mülk olarak kullanılan tekke ve zaviyelerin kapatılmasını, şeyhlik, dervişlik gibi tarikat unvanlarının kullanılmamasını öngören bu kanun, uymayanlara hapis ve para cezası verilmesini emrediyordu.

Demokrat Parti iktidarında, **iktidar-muhalefet ilişkileri büyük ölçüde gergin seyretti**. 1953’te CHP’nin ülke genelindeki mal varlığına el konuldu, halkevleri kapatıldı ve Millet Partisi gibi muhalif partiler kapatıldı.

Köy Enstitüleri de bu dönemde önemli değişikliklere uğradı. 1937’de açılan köy eğitim okullarına dayanan ve 1940’larda açılmaya başlanan Köy Enstitüleri, Demokrat Parti’nin iktidara gelmesinin ardından ders programları klasik öğretmen okullarının programlarıyla birleştirildi ve **1954 yılında tümüyle kapatıldı**. Bu kapatma, “bugün üretmekten çok tüketen bir toplum olma hastalığının başlangıcı” olarak değerlendirilmiştir.

6/7 Eylül Olayları ve Mardin’e Etkileri

1954-1957 yılları arasındaki DP iktidarının belki de en önemli ve travmatik olayı **6/7 Eylül 1955 olaylarıdır**. 6 Eylül 1955’te Atatürk’ün Selanik’teki evine bomba atıldığı yönünde çıkan haberler üzerine galeyana gelen bir grup, İstanbul’daki

Rumların ev ve iş yerlerini tahrip etmiş, mezarlık ve kiliseleri yağmalamıştır. Ordu birliklerinin müdahalesiyle bastırılan olaylar sonucunda sıkıyönetim ilan edilmiş olsa da, Türkiye'nin dış politikada aldığı yara kapatılamadı.

Bu olaylar, Mardin için büyük bir zenginlik olan gayrimüslim vatandaşların şehri terk etmesini hızlandıran önemli bir faktör olmuştur. Tarih boyunca farklı inanç ve kültürlere ev sahipliği yapan Mardin, bu olayların yarattığı güvensizlik ortamından etkilenmiş ve gayrimüslim nüfusun azalmasına tanıklık etmiştir.